

KİTAP DEĞERLENDİRMELERİ

DEATH

Shelly Kagan, Yale University Press, New Haven and London, 2012, (376 sayfa)

ABDUL BASİT ZAFAR

Yüksek Lisans Öğrencisi

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

mohammedbasitzafar@gmail.com

DEATH

Yazar, Yale üniversitesinde sosyal ve politik felsefe alanında profesör olarak görev yapmaktadır. Yazarın bütün ilmi gayretleri ile kaleme almış olduğu bu eser onun ölüm hakkındaki fikirlerini ortaya koymaktadır. Ayrıca yazarın ahlak özerine dört çalışması daha bulunmaktadır. İnsanların bu konuda tecrübi olarak fazla bilgi sahibi olmadığı bu konu felsefe ve dini geleneğin önemli bir meselesidir. Yazar eserinde yeni fikirler ortaya koymaktan ziyade ölüm ile ilgili var olan yaygın fikirler ve verilerden hareket eder ve onları geleneksel yöntemler ışığında ele alır. Şu ana kadar fazla bilgi sahibi olmadığımız konular hakkında örneğin; bilinç, nelik, zihin felsefesi, kognitif fenomenler gibi bazı karmaşık konuları da ele alır ve bizim bu konular hakkındaki bilgi yetersizliğimize vurgu yapar. Yazarın eserini iki kısma ayırırsak, kitabın ilk bölümünde metafizik sorularla ilgili, yani ölümün mahiyeti, ruhun gerçekliği ile ilgili konulara yer vermiştir. Diğer kısım da ise ahlakî yönlerden hayatın değerlendirmesi yapılmıştır.

Yazarın uzmanlık alanı normatif ahlak olsa da ölüm algısı bununla iç içe olarak anlaşılmaktadır. Felsefenin amacı ne kadar ahlakî ve erdemli bir hayatı sorgulama olsa da ölüm Grek döneminden beri tartışılmıştır. Ölüm yahut yokluk nedir, acaba kötülenmeli mi? İnsanlar neden ölüme ilgili korku taşımaktadırlar vs. soruları felsefî ve ahlaki açıdan analiz edilmelidir. Yazar okuyucusuna bu konuları tanıtır ve bilimsel ifadelerle konu ile ilgili acemilik ortadan kaldırılır. Yazarın bu eserinde odaklandığı temel iddia bu hayatın sonunda bir yokluğun olmasıdır. Ona göre insan kendi ölümü ile birlikte kendi şahsiyeti ve bir Kişi olarak kendi kimliğini kaybeder. Böyle bir durum söz konusu olsa da yazara hiç pesimist yahut karamsar gelmemektedir.

Yazar kitabında mevcut olan felsefi ve dini görüşleri akademik bir üslup tek tek ele alır ve onlara çürütür. (9.uncu bölüm, s. 186) Kagan, bir defa ölümün gerçekleştikten sonra insanın yok olduğu için hiç üzülmemesi gerektiğini söyler. Nitekim eğer birey bir kimse olarak var olmaya devam etmezse o halde böyle bir durumun (yokluğunun) ahlaklılığından yani iyi yahut kötü olmasından bahsedilemez. Günlük hayatta yaşanan durumlardan yola çıkarak ilginç yorumlarda bulunur.

Ölüm ölen için iyi değildir yahut ölüm bir kimsenin yakınları için iyi değildir. Kagan'ın ciddi olarak sorguladığı nokta salt yokluğun neden kötü olmasıdır. Ölüm ve yokluk belki de bizzat kötü değildir, ayrıca kötülüğe götüren bir araçta değildir. Lakin hayatla mukayese yaparken ölüm, hayat ile kazanılabilen imkânların yok olmasından dolayı kötü olarak nitelenmiştir.

Romalı filozof Lucretius'a atıfta bulunarak yazar ölüm sonrasındaki duruma doğumdan önceki durumla eş olarak değerlendirir. Fakat burada İslam geleneğinde yaygın olan bir ruh (ebedi ruh) algısı mevcut değildir. Aynı şekilde Kagan herhangi bir dini geleneğin karşısında ampirik bir zeminde kendi tezini ortaya koymaktadır.

Birinci bölüm ölümle ilgili düşünceler giriş bölümünde Kagan üç temel düşünce sistemi açıklar. Bu üç temel fikir insanın neliği ile ilgidir. Materyalistik yaklaşım insanı salt bedenden ibaret görür. İkincisi ise düalistlerdir ki bu fikri gelenek ruhla cismin bir yana gelmesinden insanın var olması, ayrılma ile de ölümün gerçekleşmesini kabul eder. Üçüncü akım ise insana zihin yahut ruh adı verir. Yazar tek tek bu fikirleri elle alır ve hepsini tahlil ederek ölüm fenomenini anlamak için çaba sarf eder. Bu eser yazarın verdiği derslerden yola çıkılarak kayıt altına alındığı için dili gayet ağır bir eserdir ve soyut örnekler içermemektedir.

İkinci bölümünde düalist ve maddeci yaklaşımları ele almıştır, yazar kendi sisteminde ruh gibi herhangi bir insanî bedenden öte metafizik ontolojinin var olduğunu reddeder. Bu bölümde ölümden sonra hayatın var olma imkânı, ölü bir kimsenin ne tür ve nasıl devam olabilme ihtimalini tartışmaktadır. Tabi ki ölüm ile ilgi izah yaparken öncelikle insanın şu anki durumunu

ABDUL BASİT ZAFAR

izah etmenin konun anlaşılması için daha iyi olacağını vurgulamaktadır. Ben kimim yahut insan nedir? gibi ilgi çekici sorularla yazar dilsel, mantıksal ve her türlü bilimsel geliştirmelerle kendi argümanlaarını güçlendirir.

Üçüncü bölümde ise ruhun varlığı ile ilgili ciddi argümanları ortaya koyan yazar ruhun mahiyetini, fonksiyonlarını ve gerçekliğini modern bilimin ışığında ele alır. Burada zihin, şuur, hafıza gibi kognitif bilimlerin kafa yorduğu kavramları ve onların birbiri ile kurulabildiği ilişkilerden bahsetmektedir. Ruh diye bir gerçek varsa onun bu bulunduğu bedenle ne tür ilişki vardır vs. spekülatif değerlendirmeler ışığında mümkün olan ihtimalleri ele almıştır. Ruh ile ilgili hiçbir argümanı inandırıcı bulmayan yazar, buna bağlı olarak batı dünyasında 17. yüzyılda yaşamış olan Dekart'ın düalizmini anlatmak için yeni bir bölüm açmaktadır. Yazar Dekart'ın ruh-beden düalizmini anlatır ve onun mantıksal olarak mümkün görse de ampirik ve bilimsel yani tecrübi zeminde reddetmektedir. Öyle görünüyor ki yazar bir türlü ruh hikayesine (ss. 57) inanmak istiyor, fakat hiçbir argümanın onu yeteri kadar tatmin etmediği anlaşılmaktadır. Ruhun ebediliği Dekart'tan daha önce antik Yunan felsefesine bağlı olduğu için yazar ayrı bir bölüm olarak Platonun Phaedo diyalogundan ruhun sonsuzluğuna yer vermektedir. Kitap boyunca yazarın zihninde birkaç soru var: İnsan nedir, Ben kimim, ölüm nedir, ölümden sonra ben yaşar mıyım? Yazar bu sorulara olumlu cevapları esas alarak ortaya çıkan argümanlar doğrultusunda soruları tahlil eder. Kagan'ın vurguladığı nokta aslında düalizmin yani beden ruh ile yaşaması ruhun ampirik gerçekliğini ortaya koymaktadır. Öte yandan beden ise mevcut ve oldukça gerçektir ki duyular, hafıza ve bireyinin kimliği bundan oluşmaktadır. (ss. 97)

Kişisel kimlik konusu anti felsefi bir sorun olduğu halde modern bilimsel geliştirmeler ile birlikte ciddi problemlere neden olmuştur. İnsan beden ve ruhsal değişimler geçirmektedir, fakat hep aynı kişi olarak değerlendirilmektedir. Bu soruna karşı yazar insanı hiç değişmeyen birey olarak değil, onun karakterinin olgu ve olaylar ile değişen ve gelişen bir varlık olarak kabul eder. Yani bebeklikten ihtiyarlığa kadar insan inanç, itikat ve istekleri değişebilir fakat bu onun kişiliğinin değiştiği anlamına gelmez. Bu değişmezlik onun içinde bulunan somut ve ebedi kalan ruhtan dolayı değildir. (ss. 130-131). Yazar insanın neliği ile ilgili farklı teoriler arasında salt beden olgusunu savunmaktadır. Dolayısıyla insan doğru bir şekilde hareket eden bedendir. Bu beden düşünmeye, hissetmeye ve iletişim kurmaya müsaittir. Ruhu savunanların ruha verdiği nitelikleri yazar insan bedeninin nitelikleri olarak değerlendirir. (s.170) O halde ölüm ruhun bedenden çıkması değil, bedeninin kendi fonksiyonlarının bozulması anlamına gelmektedir. Ölümün olumsuz olmadığını farklı nedenlerle açıklayan yazar ölümsüzlüğün doğru ve iyi olduğunu da kabul etmez. Ona göre ebedi yaşamaktan ziyade insanın istediği süre kadar yaşaması ve sonra ölmesi en iyi çözümdür. (ss. 246)

Hayatın değeri ancak onun bir süre içinde var olmasından ibarettir. Ebedi olan yahut hiç var olmayan şeyinin değerinin tartışılması anlamsız olur. Ölümün doğal olmasına rağmen tek bir olumsuz yönü vardır o da hayatta iken yaptığımız şeylerden ve sahip olduğumuz imkânlardan uzak olmamızdır. Fakat burada ele aldığımız ölüm ile ilgili tartışmalar beraberinde tıp ve hukuk ile ilgili yeni tartışmaları beraberinde getirmektedir. Bunlar ötenazi ve intihar konularıdır.

Yazarın böyle bir konuyu ele alması aslında onun ne kadar gerçekçi olduğunu göstermektedir. Kagan eserinde "ben size benimle beraber ölüm hakkında düşünmeye ve odaklanmaya davet ediyorum" demektedir. Böyle bir nahoş konudan sakınmanın ve korkmanın hem ilmi açıdan hem de ahlakı açıdan doğru bir tavır olmadığını vurgulamaktadır. Kendi dini geleneğine bağlı olarak ön

DEATH

---

yargı ile yaklaştığımız ölüm ve hayat nazariyesin aksine yazar okuyucunun ufkunu açar ve okuyucunun ön yargılar ile değil tecrübi açıdan ölümle ilgili düşünmeye teşvik eder.

